

2020 г. ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БИЗНЕСА

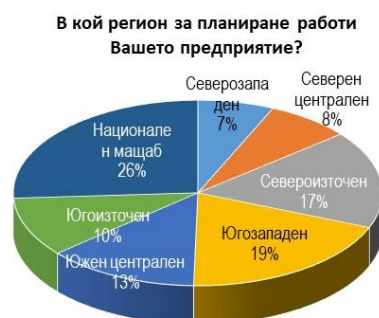
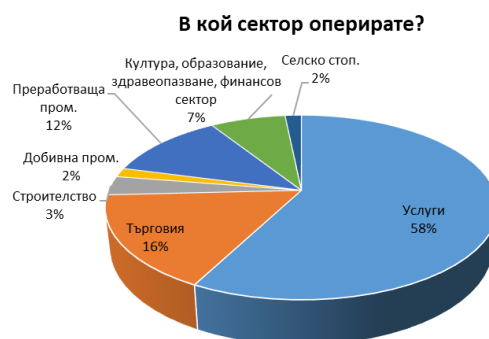
На 17 декември 2020 г., БСК представи резултатите от традиционното си онлайн-допитване до членовете на Камарата, проведено в периода 10 ноември – 10 декември 2020 г. сред 810 микро-, малки, средни и големи предприятия от цялата страна и от всички сектори на икономиката.

Проучването се осъществява за 16-та поредна година, а целта е да се изследва състоянието на бизнеса в настоящите макроикономически условия. Основните теми са свързани с отражението на политическите процеси в международен и национален план върху бизнеса в България, както и с бизнес планирането за следващата календарна година. Тази година специален акцент е поставен върху отражението на коронакризата върху бизнеса.

86% от анкетираните предприятия са микро- и малки (с до 50 заети), 10% са средни (с 50 до 250 заети), а 4% са големи (с над 250 заети).

58% от участниците в анкетата представляват предприятия от сектор „Услуги“, 12% - от „Преработваща промишленост“, 16% - от сектор „Търговия“, 3% от сектор „Строителство“, 2% - „Селско стопанство“, 2% - „Добивна промишленост“, други дейности (вкл. образование, култура, здравеопазване) – 7%.

19% от анкетираните предприятия оперират в Югозападния регион за планиране, 17% - в Североизточен, 8% - в Северен централен, 13% - в Южен централен, 7% - в Северозападен, 10% - в Югоизточен. 26% оперират на територията на цялата страна.

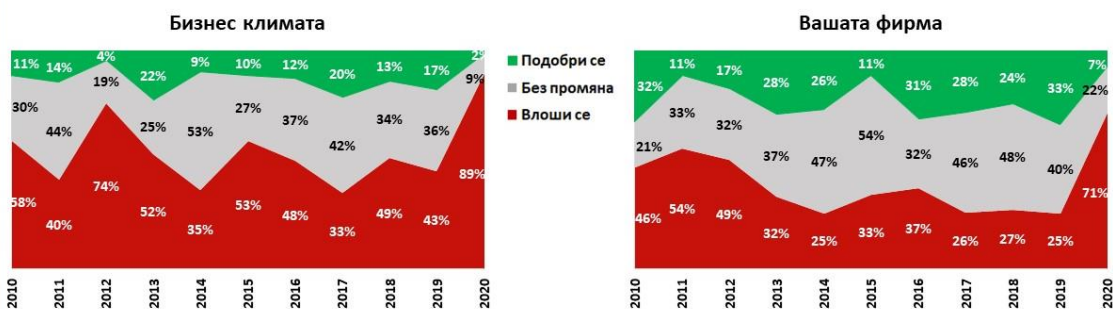

ОБЩА МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА НА 2020 Г.

Спрямо предходните изследвания рязко се влошава **оценката за бизнес климата**, което е провокирано от ковид-кризата през изтичащата година. 89% от анкетираните виждат влошаване на бизнес климата, 9% смятат, че няма промяна, а оптимистите са едва 2%. Аналогични са и оценките за **състоянието на предприятията** – 71% декларират влошаване на икономическите си показатели, 22% обявяват липса на промяна, а едва 7% са постигнали растеж.

Как се измени спрямо предходната година състоянието на:

Отчетлив негативизъм има и при **оценката на институциите**, като относително с най-високо доверие се ползват Президентската институция, регионалните здравни инспекции и Омбудсманът на РБ, но и при тях е налице спад спрямо предходната година. По традиция, негативната класация се оглавяват от Народното събрание (90% недоверие), Министерският съвет (83%) и съдебната власт (76%). Общинската и данъчната администрация са в „златната среда“, но и при тях се отчита спад на доверието спрямо предходната година.

Оценка на институциите

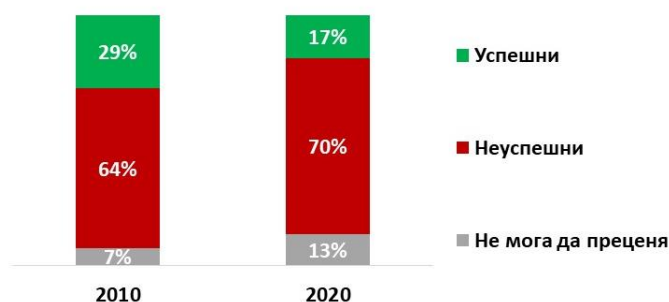
Антикризисните и протиепидемични мерки на правителството получават изключително ниска оценка – 17% от анкетираните одобряват икономическите мерки, а 27% подкрепят протиепидемичните. В огромно си мнозинство участниците в анкетата не одобряват предприетите мерки. За сравнение, при предишната икономическа криза през 2009-2010 г. тогавашните антикризисни мерки са били оценени положително от 29% от бизнеса. Категорично одобрение среща отказът от промени в наредбата за касовите апарати. Анкетираните се колебаят по отношение диференцираната ДДС-ставка и приемането на страната ни в т.нар. „чакалня“ на Еврозоната.

Как оценявате:

Оценка на антикризисните действия на правителството в кризисните 2009/2010 и 2020 г.

В резултат от **ковид-пандемията**, 56% от анкетираните са били принудени да се откажат от инвестиционните си намерения, както и да пристъпят към оптимизация на разходите, а 36% са прекратили работа за определен период. По отношение на персонала предприетите действия са в няколко направления – 42% от фирмите (основно в сферата на хотелиерството, ресторантьорството и турагентството) са пристъпили към съкращения, 41% са въвели частична или пълна дистанционна работа, а 33% са ползвали възможностите за платен или неплатен отпуск на служителите.

В условията на пандемия бизнесът потърси нови начини да се съхрани, вкл. чрез стартиране или развитие на онлайн продажби (23%), както и трансформация на производството към нови продукти и/или пазари (19%).

Инвестиции с цел спазване на противоепидемичните наредби са направили 36% от предприятията. Едва 2% са увеличили екипите си с нови назначения.

Какви действия предприехте във връзка с COVID-19?

Анкетираните са давали по повече от един отговор, затова сборът от процентите надхвърля 100

От **антикризисните мерки** в подкрепа на бизнеса са се възползвали малка част от предприятията. Мярката „60/40“ е с най-голяма популярност - 28% са се възползвали от нея. Следващата предпочитана мярка е бевзвмездната помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв., ползвана от 27% от анкетиранияте, а на трета позиция е мораториумът върху плащанията по кредити – 17%. 12% от фирмите в секторите „транспорт“ и „туризъм“ са се възползвали от мярката за запазване на заетостта, изразяваща се в 290 лв./мес. Едва 1% от анкетиранияте са се възползвали от мерките през ББР, а 2-5% обмислят/проучват възможностите. За всички останали тези мерки са или неприложими, или неизвестни.

40% от ползвалите антикризисни мерки се оплакват от бавния процес, а 35% - от бюрокрация и тежка документация. 11% не са се сблъскали с пречки при получаването на помощта.

Ако сте ползвали някоя от антикризисните мерки, с какви пречки се сблъскахте?

Липсата на ликвидност в условията на криза е основната причина анкетираните да **очакват подкрепа** в посока запазване на персонала чрез поемане на част от възнагражденията му (56%), както и намаляване или отлагане на държавни (52%) и общински (38%) плащания, вкл. данъци, такси и наеми. Бизнесът очаква подкрепа от държавата и за нисколихвени кредити (35%), за отлагане на плащанията по съществуващи кредити (27%), както и за модернизация и технологично обновление (26%). Едва 9% от анкетираните декларират, че не се нуждаят от държавна подкрепа.

Какъв вид подкрепа от държавата е подходяща за Вашия бизнес във връзка с преодоляване на последиците от епидемията COVID-19?

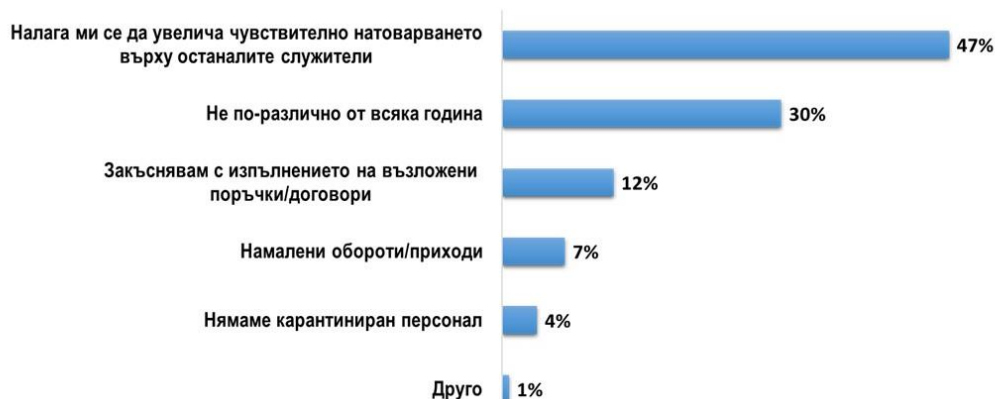

Анкетираните са давали по повече от един отговор, затова сборът от процентите надхвърля 100

Увеличеният брой **заразени и/или карантинирани работници** води до чувствително натоварване върху останалите служители – така смятат 47% от анкетираните работодатели, а 12% от тях се оплакват, че липсата на работници води до закъснение с изпълнението на възложени поръчки/договори, което в е причина за намалени обороти/приходи (7%). 30% от участниците в анкетата посочват, че отсъстващите работници не са повече от всяка друга година, а 4% декларират, че изобщо нямат карантинирани персонал.

Как се отразява увеличеният брой заразени и карантинирани работници върху дейността на Вашата фирма?

ОСНОВНИ БАРИЕРИ ПРЕД БИЗНЕСА 2010-2020 Г.

Липсата на оборотен капитал (78%), бюрокрацията и регулаторната тежест, административният натиск и липсата на електронно правителство (74%), както и често променящата се нормативна уредба (67%) са **най-големите пречки пред бизнеса** през настоящата година. Въпреки ковид-пандемията, проблем продължава да бъде и липсата на квалифицирана работна ръка (65%), макар да е налице намаление на този дефицит спрямо предходните години, когато беше над 70%.

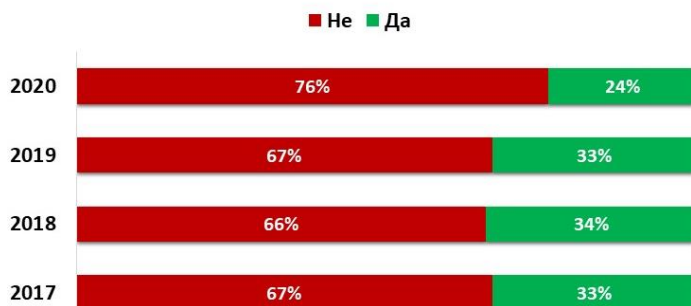
Сивата икономика, нелегалният внос и нелоялната конкуренция представляват проблем пред 45% от бизнеса, а 51% посочват като пречка бавното и неефективно правораздаване. Рязко нараства усещането за корупция - 69% при 42% през 2019 г. Видимо подобрене се отчита по отношение на инфраструктурата, от чието качество се оплакват само 18% от анкетираните.

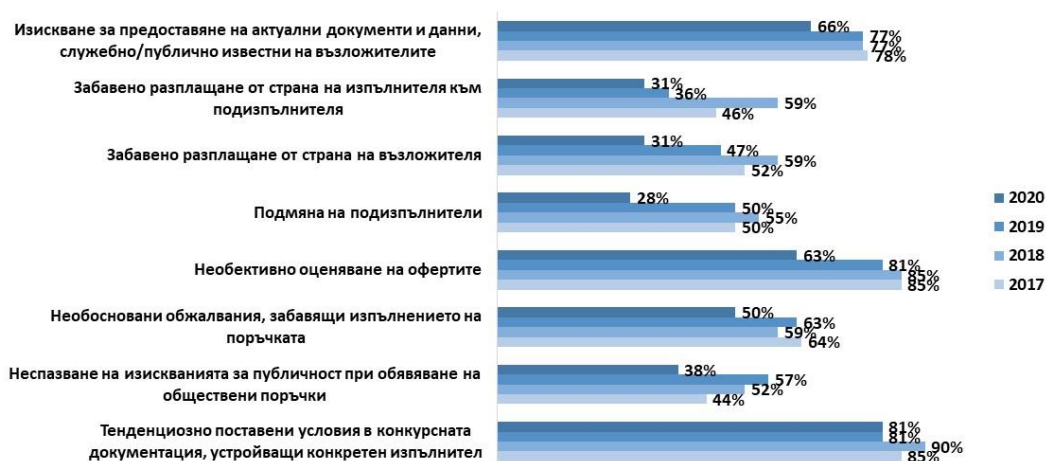
Интересът към участие в конкурси по **обществени поръчки** се запазва на нивата от предходните години. Трябва да се отбележи намаляването на некоректните/незаконни практики в тази сфера, най-вече сериозният спад на случаите на забавени разплащания, подмяната на подизпълнители и необективна оценка на офертите.

Участвали ли сте в конкурси по ЗОП през настоящата година?

Некоректни/незаконни практики, на които са попадали участвалите в конкурси по ЗОП през съответната година:

СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ПРЕЗ 2020 Г.

Ковид-кризата се отрази сериозно върху **показателите на фирмите**, като всички те бележат драстични спадове спрямо предходната година, вкл. обемите на производство намаляват в 66% от компаниите, продажбите/оборотите – за 73% от тях, външните пазари – за 43%, работните места – в 56%. Най-малко засегнати са заплатите, които намаляват в 26% от фирмите.

Как се промениха показателите на фирмата Ви?

Драстичен спад се отчита и по отношение на **инвестициите**, вкл. в човешки ресурси (44% по-малко от 2019 г.), нови продукти (-45%) и нови мощности (-50%).

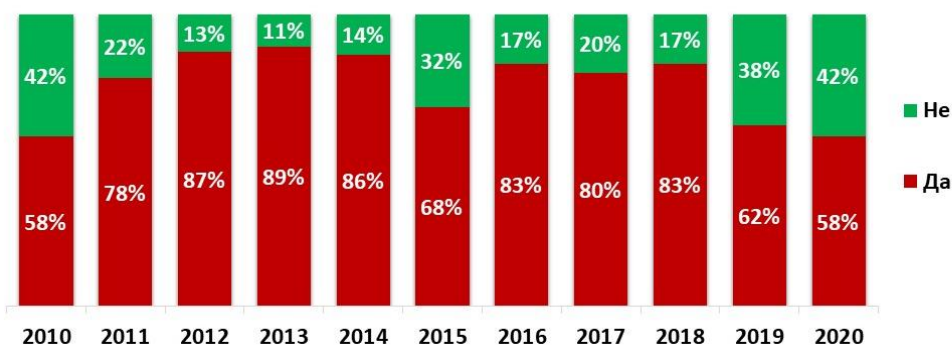

Успоредно с това, нарастват **задълженията** към финансови институции (30% повече от миналата година), към контрагенти (също 30%), към бюджета (33%) и към персонала (21%).

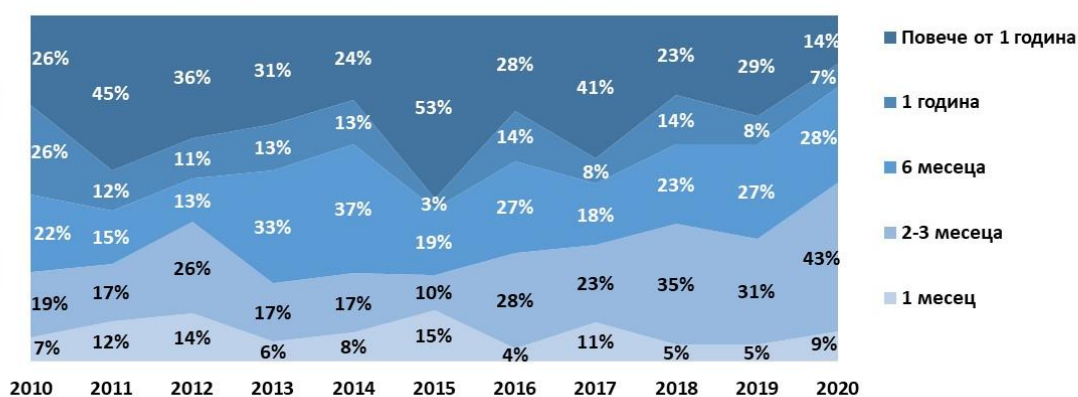

На този фон, намаляват случаите на просрочени несъбрани вземания от контрагенти, както и периодите на просрочие, като в преобладаващата си част те са до 6-7 месеца.

Имате ли просрочени несъбрани вземания от контрагенти?

Какъв е средният период на просрочие?*

* Само отговорилите, че имат просрочени вземания

ОЧАКВАНИЯ ЗА 2021 Г.

Песимизмът от настоящата година се пренася и върху очакванията за следващата. 70% от анкетираните очакват икономически спад през 2021 г., 16% не очакват никаква промяна, а едва 11% са оптимистите.

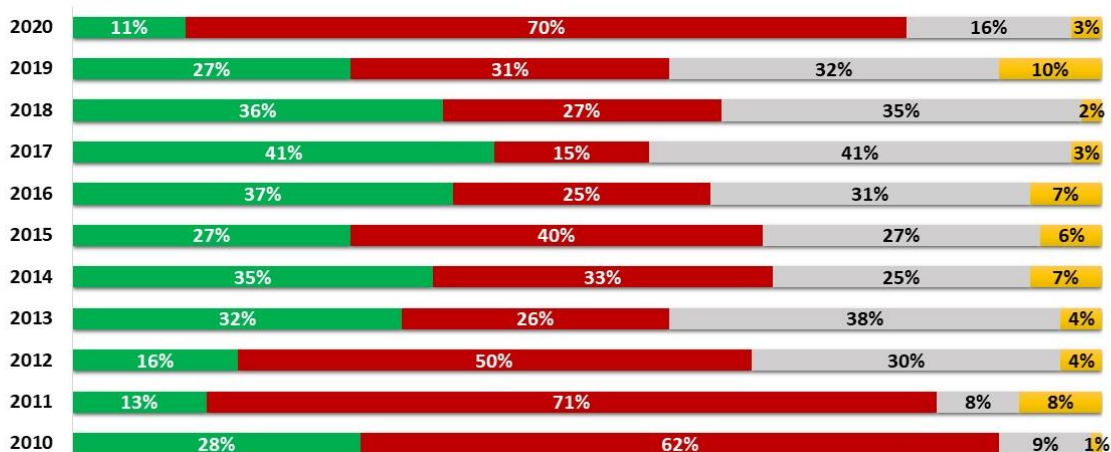
Мнозинството от анкетираните очакват ръст на цените, фискалната и регулаторна тежест, както и спад на броя на работните места.

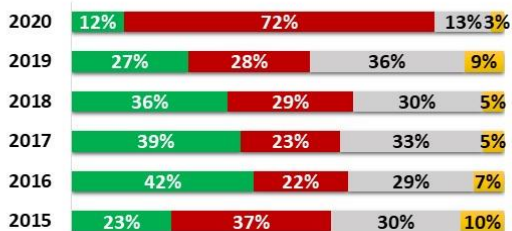
Какви тенденции очакват във връзка с:

Развитието на българската икономика

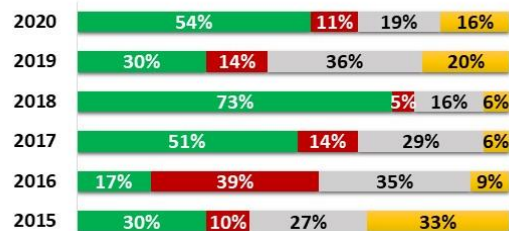
■ Ръст ■ Намаление ■ Без промяна ■ Не мога да преценя

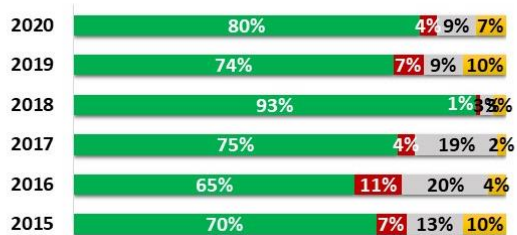
Броя на работните места в страната

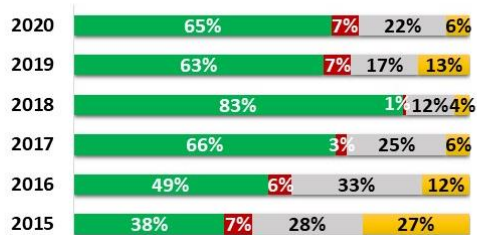
Цената на бизнес кредитите

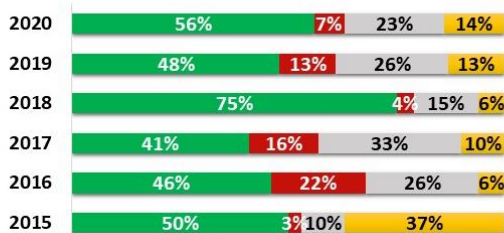
Енергийните цени

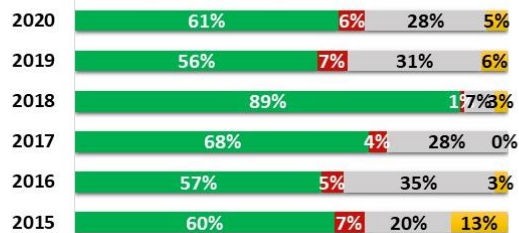
Цените на суровините

Регулаторната тежест

Фискалната тежест (данъци, такси, осигуровки)

Над 80% от участниците в анкетата очакват ковид-кризата и забавянето на глобалния растеж да се отразят негативно на техните бизнес показатели и през 2021 г. По-умерен песимизъм има по отношение на европейските регулации в областта на екологията, от които негативно влияние очакват 36% от анкетираните.

Очакват ли влошаване на Вашите бизнес показатели и делови контакти в резултат на:

Умереност и предпазливост са налице при плановете за бизнес развитие през 2021 г. Ръст на производството, нови продукти/услуги и нови пазари планират средно 35-37% от анкетираните, докато миналата година са били 57%.

Инвестициите в производствени мощности, иновации и развитие на човешките ресурси влизат в плановете средно на 23% от анкетираните, докато през миналата година средният процент е бил 38.

Ръст на **трудовете възнаграждения** планират 32% от анкетираните, а в миналогодишното изследване така са отговорили 76% от запитаните. По отношение на възнагражденията трябва да се отчита и ефектът от административното увеличение на минималната работна заплата.

Налице е лек ръст през тази година при намеренията за **кредити и лизинг** (19% при 17% миналата година), както и за изпълнение на **европроекти** (32% при 27% миналата година).

Какви са намеренията Ви за развитие на Вашата фирма през 2021 г. по отношение на:

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За последното десетилетие 2020-а е най-наситената с бизнес негативизъм година – и като оценка на актуалното състояние, и като визия за бъдещето. Единствената близка по стойности е била 2011 г., в която все още се усещаше умората от предишната икономическа криза.

Причините за това са комплексни, като най-голямата, естествено, е ковид-кризата, която се отрази крайно негативно върху бизнес процесите. Налице е невидждан икономически спад и песимизъм.

Оценката на институциите е силно негативна, а реакциите им в условия на криза срещат бурно недоволство от страна на бизнес средите. Общото усещане е за неадекватност, недостатъчност и мудност на мерките за подкрепа. Затова не е изненадващо, че по-малко от половината фирми са се възползвали от част от антикризисните мерки – най-вече от тези за подкрепа на заетостта. Реални мерки за подкрепа на фирмената ликвидност липсват или не са достатъчно атрактивни и познати.

В резултат на това, бизнесът прави (не)възможното, за да спаси работните места и пазарните си позиции, вкл. чрез оптимизация на разходите, трансформация на производството, развитие на онлайн продажби, дистанционна работа, гъвкаво работно време, отпуски и... съкращения на персонал.

Ковид-кризата създаде недостиг на оборотни средства у почти 80% от предприятията. Това, в комбинация със съществуващите от години проблеми с бюрокрацията, регулаторната и административна тежест, нестабилната нормативна среда, корупцията и неефективното правораздаване, води до тежка преса върху всяко бизнес начинание.

Притиснат до стената, бизнесът тотално изгуби оптимизма си, затова очакванията и плановете му за бъдещето са твърде предпазливи, подчинени на прагматизма в условията на неясни перспективи (основно свързани с развитието на ковид-пандемията).